Nadaljevanje s prve strani

Vsebina politike je dobila novo dimenzijo. Diferenciacija med družbo in državo ni več prikrita z enotnostjo na etatističnih osnovah, ampak na specifični enotnosti samoupravnega dela in oblastvenega dela družbene strukture, izvedene v osnovi dosledno v vsej družbeni strukturi. Od tod danes pogosto protisloven pojem — **samoupravna politika**, ki pa je, kot vidimo, adekvaten, ima pa hkrati ideološki karakter z vidika cilja, ki ga zasledujemo. Vsebina pojma bazira na dejstvu, da se sproščajo socialistični viri družbenega odnosa da obstaja reprodukcija socialističnih družbenih odnosov na lastni bazi. Ta proces je sprožen z družbenoekonomsko ureditvijo. 6. člen nove ustave pravi, da so delavci »svobodno združeni s proizvajalnimi sredstvi«. To je ena klasifikacija, katere smisel je v tem, da ni nad delavci posebne organizacije ali ljudi, ki bi bili med delavci in proizvajalnimi sredstvi. Druga klasifikacija pa je »samoupravljanje delovnih ljudi v produkciji in delitvi družbenega proizvoda v delovni organizaciji in družbeni skupnosti«.

Ko se je sprožil proces, da je pričela proletarska država stvarno (ne pa ozko politično) polemizirati z lastno protislovnostjo, se je sprožila tudi tako imenovana liberalistična stihija. Se pravi, enkrat imamo opraviti s stihijo treh karakteristik (socialističen avtomatizem, liberalistična in birokratska stihija) v razvoju socialistične družbe, vendar nam dosedanja zgodovina govori le o dveh. O teh pa govori tako prepričljivo, da socialistične subjektivne sile niso danes več postavljene pred zgodovinsko dilemo. To pa ne pomeni, da niso neprestano pred dilemo v konkretnih odnosih, v posameznih situacijah.

V čem je torej ideološka karakter samoupravne politike? Ta karakter izhaja iz same opredelitve samoupravne politike. Zaradi socialistične vsebine samoupravnosti mora biti danes v slehernem družbenem odnosu prisotna idejna zavest in politična akcija, da je samoupravno odločanje dejansko samoupravno. (Objektivne kriterije za socialistično vsebino takih akcij smo postavili. Ti kriteriji so postaljeni v marksizmu . . .) Tak značaj sklepov ogrožata tako neoliberalistična kot tudi birokratska stihija. Se več, kolikor poznam našo družbeno prakso si nismo v Jugoslaviji nikdar delali utvar, da gre tu samo za objektivni moment. Ti dve vrsti stihije sta že po naravi družbenega procesa prej subjektivno zavestno, in tudi politično prisotni, kot pa je prisoten zavesten karakter socialistične stihije; istočasno pa sta »obe« sami po sebi nepolitičnega karakterja . . .

Mislim, da ni treba pojasnjevati naravo neoliberalistične stihije in njen življenjski okvir, ko postane subjektivna, angažirana. Prvič je treba ugotoviti, da je nesposobna ustvariti zgodovinsko dimenzijo in da se ni še nikdar izrekla za več kot za »lokalni komunizem«. Zato tudi ni zmogla angažirati širokih množic. Drugič govore mnoge izkušnje o tem, da je objektivno ustvarila samo enodnevno epizodo za kasnejšo birokratsko prakso. Njeno prakso prav zato ne moremo obravnavati drugače kot posredno birokratsko. Po vsem tem odklanjamo birokratske in liberalistične tendence iz dveh vidikov: z vidika pojavnih oblik ene in iste družbene prakse; predvsem pa iz spoznanja, ker obe zanikata politiko (objektivno in subjektivno) kot materialno silo na sedanji stopnji družbenega razvoja.

Samoupravni odnosi so torej odnosi, v katerih mora biti danes nujno prisotna idejna zavest in politična akcija subjektivnih političnih sil. Narava družbenih odnosov je danes taka, da je politični moment imanentno prisoten, in sicer, kot smo ugotovili, se plodi na treh virih. Obstaja pa tu svojevrsten problem. Namreč politični moment moramo tretirati z vidika socialistične politike v dinamičnem smislu, v smislu neprestano dejavno prisotne socialistične zavesti, ki je sposobna neprestano presegati politično. Se pravi, da morajo subjektivne sile večino vprašanj idejno zaostrovati in da je na tem nivoju danes borba za samoupravne rešitve, borba za neposredno družbenost samoupravnih odnosov, ne pa posredna preko političnih rešitev. Politika uspostavlja obče družbene pogoje za samoupravne družbene odnose.

Sleherna druga pozicija prinaša danes nevarnost zanikanja politike kot materialne sile v sedanjem družbenem razvoju. Če pa to tretiramo subjektivno, pomeni zanikanje nuje, da je treba sleherni družbeni odnos samoupravno osvestiti in to v enotnosti individualnega in splošnega interesa.

Tribuna se že nekaj časa angažira za osvetlitev mesta politike v družbi. Podanih je bilo tudi več opredelitev politike. Skušajmo to storiti tudi danes.

Ugotovili smo, da je bila stvarnost, ki jo je prikrivala politika v antični družbi drugačna kot v dobi liberalnega kapitalizma; da pojem politike prikriva drugačno stvarnost v državnem kapitalizmu kot pa v revolucionarnem etatizmu; in da zopet pomeni nekaj drugega v razvoju socialistične demokracije. V tem je treba videti vlogo tako imenovane družbene delitve dela in socialne strukture, ki temelji na tej delitvi. Kljub tej raznolikosti se je utrdila tako imenovana klasična opredelitev politike, oziroma opredelitev politike v ožjem smislu: politika je dejavnost države kot razredne tvorbe in sile nad družbo ter skupin, razredov, ki se borijo za oblast.

Proces razvoja socialističnih družbenih odnosov pa vnaša v politično dejavnost specifične karakteristike. To je proces — v politični dejavnosti, ki ima karakteristike politizacije in depolitizacije družbenih odnosov, oziroma kot smo nekje zapisali: politična akcija opravlja destrukcijo preživelih elementov družbenih odnosov, s tem pa opravlja prvotno lastno destrukcijo. Rezultat je samoupravljanje, ki pa ima tako imenovane socialistične karakteristike, karakteristike samoupravne politike in to bo trajalo dotlej, dokler se ne bodo uveljavili družbeni odnosi kot neposredno družbeni, človeški — dejanski odnosi in bo izraz »socialistični« odmrl. Vzeto subjektivno je to proces samoupravno političnega osveščanja poslednjega družbenega odnosa.

Taka politična dejavnost pa ima tako imenovani širši smisel, širšo opredelitev. Problem politike postane mnogo širši kot problem države. Politika, ki smo jo označili kot samoupravna politika, dobi ideološki karakter v odnosu na politično politiko. Toda to ni odnos ločenih vojsk, to je hkrati organska zveza v politični dejavnosti. Mesto in vloga subjektivnih sil v socialistični družbi dajo tej politični dejavnosti tiste karakteristike, ki govorijo o tem, da je **državni posrednik irelevanten.** V tem je širši pomen socialistične politike. Klasična definicija politike dobi bistveno novo dimenzijo — sprožen je proces odmiranja države.

Glede na vsa navedena dejstva moramo opredeliti definicijo politike v širšem smislu kot dinamično opredelitev. Ta opredelitev politike bazira na specifični enotnosti politizacije in depolitizacije družbenega življenja, kriterij pa so socialne strukturalne spremembe in splošni tok družbenega razvoja.

Izhajajoč iz teh zaključkov je proces »depolitizacije« nezdružljiv z absolutiziranjem neposrednega sodelovanja in negacijo posredovalnih oblik aktivnosti. Posredovalne oblike aktivnosti so nujne glede na prisotno delitev dela in socialno strukturo. Vizija razvoja samoupravljanja zavrača vse tiste teorije, ki postavijo pod dvom proces **zgodovinske integracije družbenega in političnega sistema,** ki postavijo pod dvom vprašanje celovitosti socialistične družbene prakse.

Ivan Hvala

Kolikor imam trenutno pregled nad literaturo, je bila podana v zadnjem času najustreznejša definicija politike v širšem smislu v refetaru tov. Adolfa Bibiča na simpoziju o »Aktualnih vprašanjih politične znanosti«: VSPV — Ljubljana, januar 1965.

»Politika je družbena dejavnost, zasnovana na družbeni delitvi dela in na njej temelječi socialni (v razredni družbi predvsem razredni) strukturi, ki se nanaša na položaj človeka in posameznih strukturnih elementov družbe (v razredni družbi predvsem razredov) v temeljnem produkcijskem odnosu in pri delu sploh kakor tudi na njihovo udeležbo pri odločanju o splošnih zadevah neke družbe, kolikor se ta dejavnost realizira ali skuša realizirati s posredovanjem države, govorimo o politiki v ožjem pomenu besede; če pa je pri uresničitvi te dejavnosti državni posrednik irelavanten, mislimo na politiko v širšem pomenu.« — Nastanek, vsebina in — perspektive politične znanosti — str. 15.

KULTURA - POLITIKA - DRUŽBA

Nadaljevanje iz Zasnov št. 1

Kaj razumem pod **prvo stopnjo** samoupravljanja? To je uveljavljanje samoupravnega principa na nivoju posameznih delovnih organizacij. Na tej stopnji je samoupravljanje še popolnoma razbito na posamezne delovne skupine proizvajalcev združenih v gospodarskih organizacijah. Te posamezne samoupravne skupine so do določene stopnje samoupravne v svojem ozkem okviru, ki je enak z okvirom gospodarske organizacije in nikakor ne sega preko nje. Med seboj te skupine proizvajalcev ne komunicirajo na samoupravnem principu, temveč samo preko **trga** in ustvarjene **vrednosti.** To pa pomeni, da so si medseboj »sovražne«, saj skušajo druga drugi iztrgati čim več vrednosti zase. Člani delovnih kolektivov (teh skupin) v tem sistemu proizvajajo zaradi **delitve,** ki pa je tem večja, čim večji delež vrednosti si znajo iztrgati na trgu. V tem njihovem odnosu jim je seveda vsak obči ali proizvodni, **revolucionarni interes** tuj. Vse njihovo notranje samoupravljanje je zreducirano kvečjemu na **gospodarjenje,** ki pa je utemeljeno le po **večji delitvi.** S tem ne mislim podcenjevati te samoupravne vloge delovnih kolektivov, temveč le pokazati na njen ozek, omejen okvir.

S čim se skuša danes razširiti ta ozek okvir samoupravne prakse? S povečanjem materialne baze samoupravljanja. To pomeni: skuša se uveljaviti tak gospodarski **sistem,** ki naj na gospodarskem (in tudi drugih področjih) privede do tega, da se bo tako običajna, kakor tudi razširjena reprodukcija vršila čim bolj mogoče mimo centralnih državnih organov. Prav to pa je tu **najbolj vprašljivo,** ali bo vloga centralnih državnih organov s tem zares zmanjšana, ali bo birokracija s tem zares ob del svoje osnovne pozicije v družbi. Če namreč ostane delavsko samoupravljanje v okviru svoje dosedanje stopnje (razbitosti na med seboj »sovražne« si skupine proizvajalcev v delovnih organizacijah), potem bo pomenila še večja materiana osnova tem samoupravnim skupinam samo še ostrejši medsebojni prepir za še večji delež delitve. Ne trdim, da s tem ne bo dosežena večja proizvodnja vrednosti, toda to vendar ni naš socialistični **temeljni** interes, ampak naj bi bila kvečjemu posledica nečesa drugega. Če pa je ta prepir med posameznimi samoupravnimi skupinami, s povečano materialno bazo njihovega samoupravljanja, še povečan, **pa prav to zahteva še večjo moč birokratskega aparata, ki bdi nad vsem tem kramarskim prepirom,** zahteva nujno obstoj oblasti kot nekega regulatorja, ki s svojo zakonodajo, podprto s silo, vzpostavlja v tem kaosu vendar le še nekakšen red (kot vsaka država doslej). Ta medsebojna povezanost in medsebojna pogojenost državne birokracije in njene oblasti z razparcializiranimi, med seboj »sovražnimi« si samoupravnimi skupinami proizvajalcev, temelječih **na proizvodnji zaradi delitve** (zaradi čim večje **vrednosti** v filozofsko-ekonomskem Marxovem smislu), je **eden od osnovnih družbenih momentov** danes, ki zahteva obstoj birokracije in oblasti. Hkrati je prav to ovira uveljavljanju druge stopnje — nove kvalitete družbenega samoupravljanja. Nisem proti razširjanju materialne osnove družbenega samoupravljanja, vendar mislim, da pomanjkanje te osnove **ni primarni, temeljni problem družbenega samoupravljanja danes.** Poudarjanje tega in postavljanje tega v prvo vrsto se kaže kot ideološka in stvarna obramba birokratskih pozicij.

Samoupravljanje ne more in ne sme biti usmerjeno niti samo v večjo proizvodnjo prej omenjene vrednosti, niti samo v golo razširjanje svoje materi alne baze, niti samo v delitev in standard. Samoupravljanje mora v svojem uveljavljanju delovati in stremeti predvsem za dejansko odstranitev politične birokracije in države, za dejansko ukinitev svoje razbitosti na med seboj »sovražne« si samoupravne skupine in ukinitev medsebojnega prepira za čim večji delež v delitvi. Uresničevati mora revolucionarno preobrazbo danih odnosov, njegov interes mora biti proizvodno-revolucionaren. **Priboriti si mora prehod v novo kvaliteto.** To je njegova najosnovnejša naloga in problem danes. Vse prej našteto mora in more biti le posledica tega, mora in more temeljiti na tej osnovi, ne pa, da je ono osnova. Samoupravljanje je res negacija politične birokracije, **vendar danes le toliko, kolikor si pribori prehod v novo kvaliteto.** Druga mož nost je njegov propad, tretje možnosti pa ne vidim. V tem smislu je mogoče danes govoriti o **krizi** samoupravljanja. Kriza pa v tem smislu ni nujno znak smrti, temveč more biti prav tako simptom bodočega zdravja.

Tisti avantgardni element v razdvojeni vodilni plasti, ki je zasnoval in pričel z uveljavljanjem samoupravljanja, je s tem dejansko začel graditi temelj svoji postopni samoukinitvi in hkrati odstranitvi politične birokracije. S tem aktom se začne hkrati poglabljati implicitna diferenciacija v sami vodilni plasti (v prej opisanem smislu), poglabljati se začne razkol med teorijo in prakso vodilne plasti. Kriza samoupravljanja danes se dogaja prav v znamenju tega razkola.

Kakšna pa bi naj bila druga stopnja samoupravljanja, oziroma **nova kvaliteta družbenega samoupravljanja?** Že samo ime pove: gre za **družbeno samoupravljanje.** Videli smo, da na prvi stopnji uve ljavljanja samoupravljanja še ne moremo govoriti o **družbenem samoupravljanju,** ker je tam samoupravljanje omejeno le na male, med seboj nepovezane skupine proizvajalcev po gospodarskih organizacijah in kolektivih (nepovezane na samoupravnem principu). Po drugi strani pa je znotraj samih skupin omejeno le na **gospodarjenje zaradi delitve.** Premaknitev težišča vsega družbenega dogajanja na **delitev** pa smo videli, da je zamenjavanje cilja s posledico in pomeni direktno podpiranje družbeno osamosvojene birokracije. Birokracijo bi v tem aspektu mogli imenovati oskrbovalko te premaknitve.

Proces uvajanja in uveljvljanja samoupravljanja v delovnih organizacijah in kolektivih moremo imeti za dovršen. Na tej stopnji nove kvalitete ni več mogoče doseči. **Prehod v novo kvaliteto more biti danes samo uvajanje in uveljavljanje družbenega samoupravljanja v smeri od osnovnih kolektivov in delovnih organizacij k najvišjim vodilnim organom družbe.** Torej, od razbitega, samo v posameznih med seboj nepovezanih skupinah, delovnih kolektivih, do določene mere uresničenega samoupravljanja, k samoupravljanja, k samoupravljanju naroda v celoti, brez vsakega birokratskega medijatorstva. Mogli bi reči: od »ozko-skupinskega« samoupravljanja in medsebojne izoliranosti in »sovražnosti« samoupravnih skupin, povezanih med seboj le preko trga in preko politične birokracije, k dejanskemu **družbenemu samoupravljanju celotne družbe.** Za družbeno samoupravljanje je to edina možna in neizogibna pot naprej. Šele ta proces bo sprostil in edini tudi more sprostiti:

1. nadaljnjo, povsem novo kvaliteto in razširitev samoupravljanja v posameznih delovnih kolektivih in gospodarskih organizacijah, ki bo presegel zgolj gospodarjenje za večjo delitev

2. proces dejanskega (dejavnega) ukinjanja in premagovanja birokracije

3. proces uveljavljanja avantgardnega samoukinjanja osamosvojene politične sfere postavljene nad družbo, oziroma proces prehajanja njene izdvojene posebnosti v družbeno občost.

Ves proces uveljavljanja družbenega samoupravljanja mora biti naravnan na to, da bi tudi centralni državni organi dejansko bili le organi družbenega samoupravljanja. Še več, tudi sama partijska organizacija nikakor ne sme in ne more (v tej končni fazi uveljavljanja družbenega samoupravljanja) biti kakorkoli in v čemerkoli nadrejena družbenemu samoupravljanju; saj je v tem navsezadnje smisel in upravičenost njenega obstoja, da teži za svojim ukinjenjem. Družbeno samoupravljanje celotne družbe, naroda, je dejansko realizirano šele s tem.

Rekli smo že, da primarni, temeljni problem samoupravljanja danes **ni majhna ali premajhna materialna baza samoupravljanja,** zato tudi povečavanje te materialne baze ne more rešiti osnovne krize samoupravljanja danes. Ta kriza, **ta osnovni problem samoupravljanja danes, je njegova razbitost in omejenost na majhne kolektive in zgolj usmerjenost na gospodarjenje zaradi delitve.** Njegova edina perspektiva pa je uveljavitev na nivojih upravljanja, ki presegajo nivo delovnih organizacij in kolektivov do najvišjih organov upravljanja, vključujoč partijske organe.

Tu pa se postavlja vprašanje, **kako** prestopiti sedanje ozke okvire, sedanjo doseženo stopnjo samoupravljanja, **kako** mu odpreti kvalitetno novo dimenzijo. Marsikdo bi mi že zdavnaj ugovarjal, češ da se zaletavam v odprta vrata, ker je vse to, kar tu zahtevam, že realizirano. Samoupravni organi iz kolektivov so voljeni v občinske svete in ti imajo svoje predstavnike v republiških svetih in organih itd. Vse to je res, res pa je tudi, da se pri prehodu skozi ta čudovito odprta vrata počutim opeharjenega, ker se nenadoma znajdem tam, kjer sem bil prej. Torej so to le fiktivna vrata. Hočem reči, da z vsemi temi predstavniki, poslanci in skupščinami **ni realizirano tisto, kar bi moralo biti realizirano:** ukinitev politične birokracije in njenega posebnega v samoohranitev sebe in svojih privilegijev usmerjenega interesa in da se po tej poti tudi ne ukinja. Zakaj ne? Zato ker ni odstranjeno tisto, kar — med drugim — politično bi-

rokracijo **zahteva**, zaradi česar je njen obstoj nujen: razkrojeni, liberalistični interesi, katere sem prej omenil.

Vse dosedanje razmišljanje se je izteklo v ono prej formulirano vprašanje: **kako** prestopiti sedanje ozke okvire samoupravljanja, **kako** vstopiti v novo kvaliteto **družbenega samoupravljanja.** Kakega vsestransko izdelanega recepta za ta prehod nimam, niti nisem imel namena, ob osnovni temi tega razmišljanja o odnosu kultura — politika — družba, dajati kakršnekoli recepte. To vprašanje zahteva tudi mnogo širšo in bolj vsestransko analizo. Kljub temu pa mislim, da bi bilo v tem prehodu nujno potrebno uveljaviti sledeče:

1. **Vsi** državni organi in **vsi** organi državno-političnega upravljanja od najnižjih do najvišjih, razen pomožnega osebja, bi morali biti voljeni, pri čemer bi neizogibno morala biti dejansko uveljavljena **vertikalna rotacija.** Horizontalna rotacija je brez smisla. **Noben voljeni politični funkcionar ne bi smel biti** profesionalni politik. Po poteku svoje mandatne dobe, bi se moral vrniti v svoj osnovni poklic. S tem bi bila odpravljena možnost konstituiranja posebne **stalne grupe** — politične birokracije — in osamosvajanja njenega posebnega interesa. Izgovarjanje, da vse to ni mogoče, zaradi kompliciranosti upravljanja družbe, je deloma le obrambni refleks birokracije, ki se hoče za vsako ceno ohraniti in ki je sama zakomplicirala vodenje.

2. **Vsi** ti, na ta način za določeno dobo voljeni politični organi, v svoji funkciji ne bi smeli biti samostojni, temveč bi morali biti funkcija družbenega samoupravljanja, morali bi mu biti podrejeni. Vprašanje, ki ostaja tu odprto je: **kako to doseči.**

3. Partijska organizacija bi se morala dejansko ločiti od državnih organov. Postopoma pa bi morala ukinjati tudi svojo vodilno vlogo, ukinjati sebe kot posebnega, nad družbo stoječega zgodovinskega subjekta razvoja družbe. Razumljivo je, da bi to ukinjanje potekalo postopoma, v skladu z uvajanjem in izpopolnjevanjem dejanskega **družbenega** samoupravljanja družbe v celoti. (Ne zahtevam torej takojšnjega ukinjenja partijske organizacije ali razpustitve ZK). **Samo** tak njen **osnovni smoter** in cilj je edino in popolno opravičilo za njen obstoj danes. Brez tega njen obstoj izgubi svojo osnovanost. Zaradi vsega tega bi morala partijska organizacija spremeniti tudi svojo hierarhično strukturo, zaradi katere člani osnovnih organizacij nimajo niti vpogleda niti možnosti soodločanja pri sprejemanju sklepov višjih partijskih forumov. Treba bi bilo torej to zagotoviti in tudi tu ostaja odprto vprašanje: **kako.**

Vrnimo se sedaj nazaj k izhodiščnemu vprašanju odnosa kultura — politika — družba. Vidimo, da je perspektiva **dejanske** integracije kulture same v sebi in v družbo **samo** uveljavitev **družbenega samoupravljanja** družbe v celoti. To je hkrati tudi perspektiva ukinitve nasprotja med kulturo in politiko, kakor tudi med politiko in družbo. Kot končni cilj je to pravzaprav integracija celotne družbe. Kultura more in mora — ker je to osvoboditev nje same — zelo mnogo prispevati za to.

S tega stališča je treba gledati tudi na današnje peripetije in dogajanja na relaciji kultura — politika pri nas. S tega stališča je treba podpreti borbo za uveljavitev samoupravljanja na kulturnem področju, ki se je posebno zaostrilo prav ob vprašanju revialnega življenja pri nas. Prav zato je treba ločevati med revialnimi grupami in klikami, kar pa se često nedobronamerno meša in zamenjuje.

Ivan Urbančič

CILJI IN REZULTATI

»Pri prehodu skozi ta čudovito odprta vrata
se nenadoma znajdem tam, kjer sem bil prej«

Sestavek KULTURA — POLITIKA — DRUŽBA

1. Urbančič po svoje zasluži, da ga pozdravimo. Prvič — v okvirih Tribune in študentskih javnih debat — je razvil in dal bolj opredeljene dimenzije določenemu mišljenju, ki se je v podtekstu raznih razmišljanj ali kot osnova za mnenja in sklepanja ob konkretnih pojavih že dolgo časa pojavljalo. Da je ob tem pokazal na njegovo dejansko nedomišljenost in enodimenzionalnost, ni le avtorjeva krivda, čeprav tudi on ni povsem brez zaslug.

Prepustimo se za začetek toku, po katerem je splav avtorjevih misli tako zanesljivo prineslo do ključnih vprašanj. »Če smo ugotavljali, da je med kulturo in politiko nek odnos podrejenosti, da je kultura v sebi razcepljena, da so tu neka nasprotja moramo z ugotovitvijo dveh kultur v eni ugotoviti dve družbi v eni . . .«, potem je »politika, katere nosilec je birokracija oziroma vodilna plast družbe . . ., en pol nasprotja« (torej ena od »dveh družb« — M.K.) — in Mika. Ko smo (recimo) preko vseh slapov in čeri prispeli do odkritja razkola družbe na »dvojnost nasprotujočih si interesov« politike in ostalih, jo je treba še utemeljiti. »Razcepljenost družbe je utemeljil Marks na osnovnem odnosu do proizvajalnih sil« — pa jo dajmo še mi! »Razcepljenost družbe v socializmu je osnovana v odnosu do proizvajalnih sredstev družbe.« Ena plast (birokracija, vodilna plast) ima usmerjevalen, vodilen in kontrolen odnos do teh sredstev druga izvajalno — proizvajalnega.

Zdaj pa k stvari. Če bi bila problematika vodilne plasti in birokracije, o kateri avtor v nadaljevanju piše, zgolj odkritje takega razmišljanja, bi jo lahko zavrgli, še preden bi pri branju članka prispeli do nje. Ker temu ni tako, vendarle zasluži našo pozornost.

Proizvajalna sredstva so v socializmu družbena. V načelu so do njih vsi v enakem odnosu — toda v stvarnosti vemo, da dejansko niso, da so ljudje do njih v različnih odnosih; od tega, da sredstva proizvodnje dejansko upravljajo, odločajo o njih, usmerjajo in kontrolirajo, do tega, da s temi pravicami le formalno razpolagajo, poslužujejo pa se jih ne, ali pa so jim nekatere — recimo povezane z izobrazbo — tudi formalno nedostopne, so torej le v proizvajalno izvršilnem položaju. (Tako so nekateri neposredno udeleženi v samoupravnih organih, ali kako drugače aktivni v samoupravnih odnosih, drugi povsem pasivni, razlikujejo se glede na položaj v organizaciji dela v pojetju — so »voilni« strokovnjaki ali »navadni« delavci; imajo različen odnos do političnih odločitev — ali sami sede v kakšnem formu, ki odloča o sredstvih ali imajo kako drugače realen vpliv na odločanje teh formov preko stikov z ljudmi, ki so v njih, preko drugih političnih in samoupravnih organov, preko sredstev političnega pritiska, ali pa so navadni »nezainteresirani« občani itd.)

Ob tem še ne moremo govoriti o razkolu, gre le za razpon znotraj iste kvalitete, ki ga v procesu izobraževanja širjenja samoupravljanja, decentralizacije in podobno lahko postopno premagujemo in zmanšujemo. Stalno pa je prisotna nevarnost, da se tak razpon ohranja ali celo povečuje; da se posamezne skupine ljudi na »višjem nivoju« razpona objektivno začno tako ločevati od ostalih, da predstavljajo poseben sloj ter začno zavestno težiti za konserviranjem takega stanja; da dobimo tako namesto gibljive in zvezne, togo, stopničasto strukturo, ko lahko govorimo o izrazitih hierarhično razporejenih plasteh — torej tudi o posebni vodilni oziroma najvišji plasti. Posamezne take težnje so tudi pri nas očitne in znane, čeprav manjka ustreznih raziskav; obstoj raznih grup znotraj delovnih organizacij, pojavljanje nove oblike »delavske aristokracije« po podjetjih, uradniško — delavski konflikti, težnje po birokratizaciji državnega aparata itd. Kako močne so tendence po takem razvoju, kolikšna je nevarnost, da se uresničijo v večjem obsegu, je odvisno tako od objektivnih pogojev kot od politike organiziranih sil in njeni zasnovanosti na poznavanju realnih procesov v družbi.

Skratka, analiza dejanskih odnosov konkretnih ljudi do sredstev proizvodnje (ne proizvajalcev nasploh do sredstev nasploh) bi bila lahko eno od izhodišč za ugotavljanje slojevitosti naše družbe. Tudi pojem vodilne plasti, ki bi obsegal na primer vse ljudi, ki imajo omenjeni vodilni kontrolni in umerjevalni odnos do sredstev proizvodnje ter temu ustrezen materialni in prestižni položaj v družbi bi bil v takem pomenu povsem upravičen kot delovna hipoteza za ustrezna razmišljanja in raziskave.

Vendar nas I.U. hitro razočara. Čeprav stalno meša, pa zopet izenačuje in razlikuje vodilno plast in birokracijo, na to pa državni aparat, je vendar v celoti nedvomno, da vodilne plasti ne razume v omenjenem sociološkem smislu, saj taka plast ne more imeti nobenih »dolžnosti«, ne more nič pozabljati«, ne prevzema kot plast svojega položaja z nobenim »namenom« — ima kot celota le svoj objektivno dani položaj in kvečjemu svoje posebne interese. Avtorjeva poosebljena vodilna plast, ki je prevzela oblast z namenom, da jo ukine, ki je uvedla samoupravljanje, ki ima program, katerega se njeni pripadniki ne drže itd. je lahko le partija. Zakaj se šele na koncu sestavka pojavi pod pravim imenom, ni čisto jasno, kakor ni jasno, ali je vodilna plast partija kot organizacija, ali so to vsi njeni pripadniki ali le njeni vrhovi, na primer poklicni politični funkcionarji. Po raznih oznakah vodilne plasti so možne vse tri interpretacije, od katerih se vsaka zopet zaplete v protislovje z ostalimi izvajanji. Če so vodilna plast vsi člani ZK — potem si težko predstavljamo, v kakšnem različnem odnosu do proizvajalnih sredstev sta Urbančič in kolega, ki sedita za isto študijsko mizo. Partija kot organizacija ne opravlja nobenih vodilnokontrolnih funkcij do sredstev proizvodnje. Kolikor pa misli na to, da njeni sklepi ali odločitve njenih vodstev dejansko predstavljajo tudi odločitve ali osnovo za odločitve državnih organov (ki pa seveda tudi usmerjajo in kontrolirajo proizvodna sredstva), ker so na vodilnih položajih v državi člani partije, na najvišjih pa celo isti kot v vodstvih Zveze potem ni jasno, kaj naj pomeni »navidězno osamosvajanje državnega aparata od (tako pojmovane) vodilne plasti«, o katerem govori. Od vodilne plasti osamosvojen državni aparat« je seveda klasična definicija (in tuč ena od Urbančičevih) birokracije. Ker pri nas imamo birokracijo (nasploh in s posebnim poudarkom pri Urbančiču), te pa ni brez osamosvojitve državnega aparata od vodilne plasti, vodilna plast pa brez obvladovanja državnega aparata nima svoje bistvene lastnosti — vodstvenega odnosa do proizvajalnih sredstev, če se mimogrede še spomnimo, da so vodilne državne funkcije pri nas še vedno združene v istih osebah z vodilnimi v ZK — potem je zmeda menda popolna (da ne govorimo o »spodbudnem« predlogu, naj se partijska organizacija loči od državnih organov, kar je v našem sistemu možno očitno le tako, da člani ZK ne bi smeli imeti nobenih državnih funkcij) in resna obravnava popolnoma odveč.

Oglejmo si raje vprašanje birokracije. Kljub že omenjenemu zamenjavanju birokracije z vodilno plastjo in državnim aparatom, avtor na enem mestu vendarle poda defenicijo, ki se temu izogne. Definicijo je povzel po Mihajlu Markoviću (primerjaj Tribuno, št. 2 — Socializem in birokracija) in se — po Markoviću, ki je preciznejši in jedrnatejši — glasi takole: »Politična birokracija je trajna in koherentna družbena grupa, ki se s politiko ukvarja profesionalno, ki se je osvobodila kontrole množic in, ki si, zahvaljujoč neomejeni moči razdeljevanja preteklega opredmetenega dela, zagotavlja večje ali manjše privilegije. Vsak od teh pogojev je nujen za obstoj birokracije.« Definicija smiselno razlikuje birokracijo tako od »politike«, političnih funkcionarjev nasploh kot od državnega aparata. Birokracijo, kakor jo opredeljuje, ima Marković za »teoretičen pojem . . ., ki na preprost način označuje razvito, polno obliko tega, kar se v praksi nahaja na različnih stopnjah razvoja, ali kar ima le nekatere od navedenih značilnosti«. Prisotnost ali odsotnost teh značilnosti in njihova kvantiteta je lahko primeren pokazatelj za ugotavljanje stopnje birokratizacije v določeni družbi in istočasno smernica za odpravljanje pogojev za njen obstoj in razcvet.

Žal pa Urbančič na to definicijo kasneje zopet pozabi ter zapade v ostro protislovje sam s sabo. Če je neomenjena, moč razdeljevanja (po Urbančiču celo razpolaganja) presežnega dela, iz tega izvirajoča možnost privilegijev in interes po njihovi ohranitvi, ena bistvenih karakteristik birokracije (po našem avtorju pa sploh odločilno), potem je s koncem neomejenega razpolaganja konec tudi tako definirane birokracije. Oziroma, vsaj — vsak proces, ki zožuje možnost razpolaganja s sredstvi in iz tega izvirajoče možnosti privilegijev deluje v smeri odpravljanja birokracije. Prenos sredstev za razširjeno reprodukcijo v pristojnost delavnih organizacij je brezdvoma proces, ki onemogoča državnemu aparatu samovoljno razpolaganje s sredstvi. S tem je še vedno dana oziroma celo povečana možnost nesamoupravnega odločanja o teh sredstvih v sami gospodarski organizaciji in s tem povečana nevarnost pojava birokracije znotraj samih delavnih kolektivov, toda nesporno je, da je tu učinkovita kontrola, učinkovit vpliv proizvajalcev na razdeljevanju sredstev znatno olajšan v primeri z odločanjem v centralnih državnih organih.

In vendar proglasi Urbančič »razširitev materialne baze samoupravljanja« za osnovo še večje moči državne birokracije, poudarjanje tega kot temeljenega problema samoupravljanja, danes pa celo za »ideološko in stvarno obrambo birokratskih pozicij«, saj, »če je prepir med posameznimi samoupravnimi skupinami s povečano materialno bazo še povečan, prav to zahteva še večjo moč birokratskega aparata, . . . zahteva nujno obstoj oblasti, kot nekega regulatorja, ki s svojo zakonodajo, odprto silo vzpostavlja red (kot vsaka država do slej).« S tem, da je nujna oblast in država z navedenimi funkcijami dokler obstoja blagovna proizvodnja, se povsem strinjam. Toda očitno je avtor zopet enostavno izenačil birokracijo z državnim aparatom ter zašel v protislovje s svojo prejšnjo definicijo, po kateri je očitno, da pomeni manjšanje vloge državnih organov pri razdeljevanju sredstev izpodkopanje temeljev za obstoj državne birokracije.

Izenačevanje birokracije z državnim aparatom ni le v nasprotju z avtorjevo in Markovićevo definicijo, temveč z več ali manj splošno sprejetim pojmovanjem birokracije (tiste v državni sferi) — kot državnega aparata, ki se v določenih družbenih pogojih relativno osamosvoji od vladajočega razreda ali družbe, pri čemer je eden od pogojev, ki omogočajo to osamosvojtev »materialna baza«, razpolaganje s produkcijskimi sredstvi. Materiana baza in ne »zakonodaja, podprta s silo«, je osnova za osamosvojitev (birokratizacijo) državnega aparata. Brez nje je bil državni aparat na primer v klasičnem kapitalizmu z vso zakonodajo in silo vred, kot pravi Marković, le sluga buržoazije, ki je razpolagala s sredstvi proizvodnje. V sodobnem kapitalizmu, ko je državni aparat neposredno vpleten v produkcijo, pa se soglasno ugotavlja njegovo birokratiziranje v zgornjem pomenu.

»Marksistični krogi so na to problematiko (»novega razreda«, »vodilne plasti« ipd.) psihološko obrambno nastrojeni, razvijajoč povsem naravno obrambno reakcijo na protikomunistično propagando . . . Toda treba je paziti, da obrambna reakcija ne zamegli pogleda na realne probleme. Za prihodnost socializma je nevarnejše, če spregledamo zlo, ki ga je lažje dušiti v kaleh kot v dozoreli obliki, kakor pa so udarci (z »novim razredom«) zastrupljenih puščic antikomunistične propagande«. (A. Schaff, Marksizm a jednostka ludzka — Studia sociologiczne 1964/4). Prav to pa zahteva, da se omenjene problematike lotevamo zavedajoč se tako njene pomembnosti kot njene resnosti in ne dajemo z lahkomislenim pisanjem sami hrane protikomunistični propagandi. Kajti kdo nastopa s protikomunistično propagando in s kakšnimi nameni, ni ne v zgodovini ne danes v svetu nobena skrivnost. Tega bi se moral tudi avtor članka nekoliko bolj zavedati.

II.

Potem ko je od zamenjave uredništva Sodobnosti prišel do ugotovitve o takorekoč razredni razklanosti naše družbe in njeni totalni zbirokratiziranosti, se je šele spomnil, da vendarle ni docela tako, ker obstoji poleg navedenega še **samoupravljanje.** Analizo družbene strukture, ki najprej izloči bistven element, skonstruira v njegovi odsotnosti celotno shemo družbe in se pomni nanj šele, ko je to opravljeno — to pa tako, da ga doda, ne da bi s tem imel za potrebno karkoli korigirati — ne moremo proglasiti za vredno posnemanja.

Samoupravljanje je po avtorju v krizi: ker je razbito na med seboj »sovražne« si samoupravne skupine proizvajalcev, ki temeljijo na proizvodnji zaradi delitve (zaradi ustvarjanja čim večje vrednosti), kar vodi do prepirov za večji delež in s tem do ohranjevanja birokracije, ki je v takem sistemu potrebna, da vzdržuje red. Skratka v krizi je zato, ker kljub vsemu še vedno ni odpravila politične birokracije in države. »Samoupravljanje ne more in ne sme biti usmerjeno niti v večjo proizvodnjo prej omenjene vrednosti niti v golo razširjanje svoje materialne baze niti v delitev in standard. Samoupravljanje mora v svojem uveljavljanju delovati in stremeti predvsem za dejansko odstranitev politične birokracije in države, za dejansko ukinitev svoje razbitosti na med seboj »sovražne« si samoupravne skupine in

Nadaljevanje na 4. strani